سخن مدیر مسئول

بسم الله الرحمن الرحیم

۱. بازنگریِ راه‌های رفته و تأمّل در راه‌های نرفته، ضرورتی است ناگزیر و حتمی. بارها در این مجال در قالب سرمقاله‌ها، در باب این ضرورت سخن رفته است و تکرار مکرّرات را پسندیده نمی‌دانیم، گرچه در جایگاه تذکّر است که همواره افراد و مراکز بدان نیاز دارند.

نقد و بررسی مسائل فرهنگی موجود، یعنی آینه به دست گرفتن، و حُسن و عیب را یکجا دیدن و بیان کردن، که بایستهٔ هر حرکتِ روبه کمالی است.

۲. در ماه‌های اخیر، گزارش دو مورد از فعالیت‌های معاونت پژوهشی حوزه علمیه قم به دستمان رسیده که لازم دانستیم با توضیحی کوتاه، به شناساندن این دستاوردهای ارزشمند بپردازیم؛ هم از این رو که تقدیری به سهم خودمان ـ گرچه مختصر ـ از این دو حرکت مفید باشد، و هم برای اطلاع‌رسانی نسبت به این گام مثبت، بدان امید که به کمال بیشتر دست یابد، و همگان از ثمرات آن بهره گیرند: یکی گزارش سالانه نشریات دینی ؛ دوم: اولویّت‌های پژوهشی در حوزه دین.

۳. «گزارش سالانهٔ وضعیت نشریات علمی حوزه در سال ۱۳۸۷»، گزارشی است مبسوط در ۱۷۷ صفحه، که واحد نشریات علمی وابسته به معاونت پژوهشی حوزه در تابستان ۱۳۸۸ منتشر کرده است. در این پژوهش، ۷۶ نشریه دینی (۵۹ نشریه حوزوی و ۱۷ نشریه غیرحوزوی) بررسی شده و تحلیل‌های آماری در باب آنها ارائه شده است. ساماندهی بانک اطلاعاتی از ۲۵۰ شمارهٔ این نشریات، در قالب ۴۵۱۱۸ صفحه و ۱۸۸۳ مقاله علمی تخصصی، نخستین گام برای تهیهٔ این

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1389.7.27.3.2]

گزارش بوده، که همین مقدمه، خود، اصالتاً جایگاه مهمّی دارد.

در بخش خلاصهٔ نتایج آمده است: «نتایج مطالعه حاضر بیانگر آن است که بسیاری از شاخص‌های عمومی نشریات، وضعیت نسبتاً قابل قبولی دارند. امّا شاخص‌های علمی، رعایت ضوابط نگارش، نحوهٔ ارجاع به منابع، ارتباط نشریات با حوزه بین‌المللی و پیشنهادهای پژوهشی جهت ایجاد چشم‌اندازهای جدید تحقیقات، در خور فضای علمی کشورمان نیست» (گزارش، ص ۱۱)

۴. در «تحلیل توصیفی» به این شاخص‌ها توجّه شده است:

الف – امور کمّی و شکلی، شامل:

ـ آرایش جلد (نشان مخصوص، دوره انتشار، نام لاتین، شماره پیاپی، تاریخ انتشار، سال انتشار، دوره انتشار، ماه / فصل، شاپا (ISSN)، عناوین مقالات روی جلد).

ـ تحریریه (تعداد تحریریه، درجات علمی آنها).

ـ شیوه‌نامه نگارش مقالات (ارائه شیوه‌نامه نگارش مقالات، ذکر حوزه‌های تخصصی مورد نظر نشریه در ویرایش مقالات، شرایط پذیرش مقالات، تعهدات نویسنده، فرآیند ارزیابی، روش ارجاع، راهنمای اشتراک نشریه، عنوان مخفّف مجله).

ب ـ امور سازمانی و مدیریتی:

ـ یکنواختی در طراحی نشریه.

ـ دارا بودن رتبهٔ علمی (علمی ـ پژوهشی و علمی ـ ترویجی)

ـ تعداد ادغام دو شماره در یک شماره (شاخص نظم و برنامه‌ریزی مسئولان مجله).

ـ رعایت شیوه‌نامه نگارش مقالات.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1389.7.27.3.2]

ج ـ اعتبار علمی:

ـ پذیرش نشریات در پایگاه‌های بین‌المللی.

ـ استفاده از هیئت تحریریه و نویسندگان فراکشوری.

ـ درجهٔ علمی سردبیران.

در مجموع، در این بخش، ۴۳ شاخص برای بررسی نشریات در نظرگرفته شده که توجّه به آنها می‌تواند کیفیت نشریات علمی دینی را بالا ببرد.

۵. تحت عنوان «بررسی شاخص‌های مقالات»، عناوین زیر را می‌بینیم:

الف ـ گویایی عنوان و تناسب با موضوع

ب ـ عنوان و تعداد صفحات

ج ـ نویسندگان (درج مدرک علمی و وابستگی سازمانی)

د ـ دریافت و تأیید

هـ ـ چکیده

و ـ کلید واژه

ز ـ مقدّمه

ح ـ نتیجه‌گیری

ط ـ منابع.

۶. در بخش «تحلیل استنباطی» می‌خوانیم:

الف ـ رابطه شاخص‌ها و طبقه‌بندی سنّی نشریات

ب ـ رابطه شاخص‌ها با رتبهٔ علمی نشریات

پیوست‌های گزارش، شامل این عناوین است: اسامی و شناسهٔ نشریات بررسی شده، جدول‌های ارزیابی، فهرست امتیازات هر نشریه به تفکیک شاخص‌ها، مقایسه نتایج این دوره بررسی با بررسی پیشین (که شامل ۳۴ نشریهٔ حوزوی محض است).

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1389.7.27.3.2]

۷. دیگر پژوهش ارزشمندِ مورد بحث در این گفتار، «اولویّت‌های پژوهشی دستگاه‌های علمی ـ اجرایی در حوزهٔ دین در سال ۱۳۸۶» است که در سال ۱۳۸۸ انتشار یافته است. این پژوهش، در ۵۰۴ صفحه، ۷۱۷ عنوان از ۴۴ مرکز را می‌شناساند.[۱] هدف اصلی، نیازسنجیِ پژوهشی و تعیین اولویّت‌هاست که در عین حال، برای اهداف دیگر ـ مانند برنامه‌ریزی علمی مراکز پژوهشی، تعیین موضوع پایان‌نامه‌های دانشگاهی، تعیین موضوع مقالات، تعیین موضوع برای ویژه‌نامه‌های مجلّات، و مشابه آن ازقبیل تألیف کتاب و برنامه‌های تلویزیونی و رادیویی و... به‌کار می‌آید.

۸. علاوه بر اهداف یاد شده، در مقدّمهٔ «اولویّت‌های پژوهشی»، اهداف زیر را برای آن برشمرده‌اند:

ـ شناسایی سهم پژوهش‌های دینی در اولویّت‌های پژوهشی کشور

ـ میزان فراوانی پژوهش‌های دینی در موضوعهای مختلف در سطح مراکز و مؤسسات پژوهشی

ـ اطلاع رسانی به مراکز دستگاه‌های اجرایی کشور

ـ پیشگیری از فعالیّت‌های موازی و مکرّر؛ و صرفه‌جویی در هزینه منابع مالی و انسانی در این بخش.

ـ شناسایی خلأهای موجود در عرصهٔ پژوهش‌های دینی. (اولویت‌های پژوهشی، ص ۲۹ـ۳۰)

۹. مراکز (۶۱ مرکز مورد نظر) در چهارگروه تقسیم شده‌اند:

ـ گروه الف : اطّلاعات درخواستی را در قالب فرم ارسالی پاسخ دادند.[۲]

---

۱. البتّه با ۶۱ مرکز در این طرح مکاتبه شده، ولی فقط ۴۴ مرکز پاسخ داده‌اند (اولویّت‌های پژوهشی، ص ۳۵)

۲. یعنی: مجری، سفارش دهنده، نوع اجرا، نوع پژوهش، میزان اولویّت، بهره‌وران نتایج طرح، گسترهٔ جغرافیایی، هزینه طرح.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1389.7.27.3.2]

ـگروه ب : تنها عناوین اولویّت‌های پژوهشی خود را اعلام کردند.

ـگروه ج : مراکزی که اولویّت‌های پژوهشی آنها در راستای موضوع این تحقیق (پژوهش‌های دینی) نبوده است. [جمع مراکز این سه گروه: ۴۴ مرکز]

ـگروه د : مراکزی که به دلایل گوناگون، پژوهش‌های خود را اعلام نکردند. [۱۷ مرکز]

۱۰. گروهی از کارشناسان حوزوی و دانشگاهی ـ که نام آنها در صفحهٔ ۳۶ این گزارش آمده ـ طبقه‌بندی عناوین موضوعی را در ۱۴ موضوع کلّی برعهده داشته‌اند.

اخلاق و عرفان؛ ادبیات؛ اطّلاع‌رسانی و فناوری اطّلاعات؛ اقتصاد؛ تاریخ و سیره؛ علوم اجتماعی؛ علوم تربیتی و روان‌شناسی؛ علوم سیاسی؛ فرهنگ و هنر و ارتباطات؛ فقه و حقوق؛ فلسفه و دین‌پژوهی؛ قرآن و حدیث؛ کلیات و مرجع؛ مدیریت.

۱۱. فهرست تفصیلی عناوین اولویّت‌های پژوهشی به تفکیک مراکز، به صورت الفبایی، و با تقسیم موضوعی؛ بخش اصلی این گزارش پژوهشی را تشکیل داده است. پس از آن، بررسی و تحلیل داده‌ها، جداول و نمودارها می‌آید، در هشت گفتار:

یک. فراوانی پژوهش‌های دینی دستگاهها (به ترتیب الفبا) و رتبه آنها.

دو. فراوانی و درصد پژوهش‌های دینی مجموعه دستگاه‌ها در موضوعهای گوناگون.

سه. فراوانی عناوین پژوهشی براساس دو مؤلفهٔ عنوان – موضوع.

چهار. وضعیّت پژوهش‌های دینی هریک از مراکز براساس موضوع.

پنج. فراوانی نوع طرح‌های پژوهشی.

شش. فراوانی نحوهٔ اجرای طرح‌های پژوهشی.

هفت. فراوانی نوع بهره‌برانِ طرح‌های پژوهشی.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]

[DOR: 20.1001.1.17350689.1389.7.27.3.2]

هشت. فراوانی گسترهٔ جغرافیایی طرح‌های پژوهشی.

در مجموع ۵۱ جدول و ۶۴ نمودار در این گزارش پژوهشی آمده که فهرست تفصیلی آنها در ابتدای گزارش درج شده است.

۱۲. در مورد چنین گزارش‌هایی چند نکته قابل توجّه است:

یک. ضرورت و فایده: این نکته، بی‌نیاز از توضیح است و خوانندگان فرهیخته را بدان مشغول نمی‌داریم.

دو. ابتکارها: تولید این گزارش‌ها، مبتنی بر ابتکارهایی در نظام حوزویاست، مانند: بهره‌گیری از پتانسیل عظیم یافته‌های آماری، فواید کارهای میان‌رشته‌ای، توجّه دادن به جنبهٔ کاربردی پژوهش‌های دینی، همکاری کارشناسانِ حوزوی و دانشگاهی، و...

سه. جنبهٔ زیرساختی: هیچ نظام پژوهشی بدون استوارسازیِ زیرساخت‌ها به نتیجه نمی‌رسد. مهم‌ترین زیرساخت چنین مجموعه‌ای، نقشهٔ راه پژوهش است که می‌تواند به برنامه‌ریزی‌های کوتاه مدت، میان مدت و درازمدت کمک کند. این‌گونه گزارش‌ها، گام‌های اولیّه برای ترسیم نقشه راه و آینده‌نگری در کار تواند بود.

چهار. عرضه و تقاضا: بی‌تردید، سرمایه‌گذاری نهادی مانند معاونت پژوهش حوزه برای تولید چنین گزارش‌هایی با تیراژ اندک و مخاطب معدود، با وجود تلاش و دقّت فراوان، نشان از درایت و پختگی مسئولان مربوطه دارد که در غوغای کمیّت ـ محوری، به کیفیت و بهینه‌سازیِ پژوهش می‌اندیشند.

ولی تا اینجا عرضهٔ یک فرآوردهٔ فرهنگی مصطلح است. و این چرخه کامل نمی‌شود، مگر این‌که تقاضای مناسب و در خور، برای این گزارش‌ها موجود باشد یا ایجادکنیم. توجّه دادن پژوهشگران یا مراکز پژوهشی ـ اعمّ از دانشگاه‌ها و حوزه‌ها، مراکز مطالعاتی و اجرایی و دیگران ـ به ضرورت بهره‌گیری از این یافته‌های ارزشمند، می‌تواند وسیله‌ای برای توسعه، تکمیل و تداوم چنین پژوهش‌هایی

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1389.7.27.3.2]

گردد، که به دلیل جنبهٔ زیرساختی، حتّی خواندن آن به حوصلهٔ کافی نیاز دارد، چه رسد به کاربستِ آن در برنامه‌های مختلف.

۱۳. به نظر می‌رسد که جای چنین پژوهشی در مورد همایش‌ها، کنگره‌ها، سمینارها، هم‌اندیشی‌ها، و دیگر مجامع علمی که این روزها در حدّی گسترده و با صرف بودجه‌های کلان جریان دارد، خالی است. امید است سازمان‌ها و مراکز مربوطه، به این نیاز مهم پژوهشی و ساماندهیِ آن نیز بیندیشند.

۱۴. سخن آخر در این گفتار، عرض سپاس و تشکّر از دست‌اندرکارانِ تولید این گزارش‌هاست. امید که همگان بتوانیم به این آموزهٔ قرآن، جامهٔ عمل بپوشانیم که از ما، «احسن عملاً» خواسته است (سوره ملک، آیه ۲)، با این تأکید که امام معصوم علیه‌السلام می‌فرماید: «**احسن عملاً، لا اکثر عملاً**».

در این مسیر دشوار، عنایت حضرت بقیة الله ارواحنا فداه بهترین پشتیبان و پشتوانهٔ مجاهدان مخلص تواند بود.

[Downloaded from mail.safinahmagazine.ir on 2026-11-19]
[DOR: 20.1001.1.17350689.1389.7.27.3.2]